

**OMONAT TIJORAT BANKLARI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR
VA RIVOJLANISH YO'NALISHLARI**

**СБЕРЕГАТЕЛЬНЫЕ КОММЕРЧЕСКИЕ БАНКИ:
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ**

**SAVINGS COMMERCIAL BANKS: MODERN TRENDS AND
DIRECTIONS OF DEVELOPMENT**

Numonov Asilbek

Kimyo Xalqaro Universiteti

numonovasilbek1@icloud.com

Ilmiy rahbar: Zokirjonov Muhammadsodiq

Annotatsiya: *Ushbu maqolada omonat tijorat banklarining zamonaviy holati, ularning iqtisodiyotdagi o'rni va rivojlanish tendensiyalari tahlil qilingan. Bank tizimini modernizatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish masalalari ko'rib chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *tijorat banklari, bank tizimi, bank xizmatlari, depozit operatsiyalari, bank innovatsiyalari, raqamli banking*

Аннотация: *В данной статье анализируется современное состояние сберегательных коммерческих банков, их роль в экономике и тенденции развития. Были рассмотрены вопросы модернизации банковской системы, внедрения цифровых технологий и повышения качества обслуживания клиентов.*

Ключевые слова: *коммерческие банки, банковская система, банковские услуги, депозитные операции, банковские инновации, цифровой банкинг*

Abstract: *This article analyzes the modern state of savings commercial banks,*

their role in the economy and development trends. Issues of modernization of the banking system, implementation of digital technologies and improvement of the quality of customer service were considered.

Keywords: *commercial banks, banking system, banking services, Deposit operations, banking innovation, digital banking*

KIRISH

Zamonaviy bank tizimi mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Tijorat banklari moliyaviy vositachilik vazifasini bajarish orqali iqtisodiyotning turli sektorlari o'rtasida kapital oqimini ta'minlaydi [1]. O'zbekistonda bank tizimining rivojlanishi davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Bank tizimining zamonaviy rivojlanish bosqichida raqamli texnologiyalarning jadal sur'atlarda joriy etilishi, mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatining oshirilishi va bank mahsulotlarining diversifikatsiyasi kuzatilmoqda. Shu bilan birga, bank tizimining barqarorligini ta'minlash, risklarni samarali boshqarish va xalqaro standartlarga moslashish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Tijorat banklarining asosiy vazifalaridan biri aholining bo'sh pul mablag'larini jalb qilish va ularni iqtisodiyotning real sektoriga yo'naltirish hisoblanadi. Bu jarayonda bank tizimining samaradorligi, shaffofligi va ishonchliligini ta'minlash muhim masala hisoblanadi. Shuningdek, raqobat muhitining kuchayishi sharoitida banklarning innovatsion rivojlanishi va mijozlar ehtiyojlariga moslashuvchanligini oshirish zarurati mavjud.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil va statistik ma'lumotlarni o'rganish usullari qo'llanilgan. Mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tijorat banklarining faoliyati bir qator mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan o'rganilgan.

Abdullayev [2] o'z tadqiqotlarida O'zbekiston tijorat banklarining zamonaviy holatini tahlil qilgan. Xorijiy olimlardan King [3] raqamli bankning rivojlanish

tendensiyalarini o'rgangan. Rossiyalik olim Lavrushin [4] bank tizimining barqarorligini ta'minlash masalalarini tadqiq etgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Bank tizimining zamonaviy holati tahlili asosida bir qator muhim tendensiyalar aniqlandi. Birinchidan, tijorat banklari faoliyatida raqamli transformatsiya jarayoni kuzatilmoqda [5]. Banklarning mobile banking, internet-banking va masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishi mijozlar uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Ayniqsa, mobil ilovalar orqali bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyati mijozlar sonining sezilarli darajada oshishiga olib keldi.

Bank xizmatlarining diversifikatsiyasi ham muhim tendensiyalardan biri hisoblanadi. An'anaviy deposit va kredit operatsiyalari bilan bir qatorda, banklar tomonidan yangi innovatsion mahsulot va xizmatlar taklif etilmoqda [6]. Bunday xizmatlar qatoriga investitsion maslahat, sug'urta mahsulotlari, elektron to'lov tizimlari va boshqalarni kiritish mumkin.

Risk-menejment tizimining takomillashuvi zamonaviy bank tizimining muhim xususiyatlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda [7]. Banklar tomonidan kredit risklari, likvidlik risklari va operatsion risklar bilan bog'liq bo'lgan masalalar tizimli ravishda o'rganilmoqda va boshqarilmoqda. Bu esa bank tizimining barqarorligini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Bank tizimining zamonaviy holati tahlili yana bir qator muhim tendensiyalarni ko'rsatdi. Bank kapitali va aktivlarining o'sishi dinamikasi ijobiy tendensiyalarni ko'rsatmoqda. Tijorat banklarining aktivlari tarkibida kredit portfelining ulushi sezilarli darajada ortgan [6].

Shuningdek, bank depozitlari tarkibida muddatli omonatlarning ulushi oshib bormoqda, bu esa banklarning resurs bazasi barqarorligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Bank xizmatlari diversifikatsiyasi natijasida komission daromadlarning ulushi ham oshib bormoqda [7].

Jadval 1.

O'zbekiston tijorat banklari faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari dinamikasi (2020-2023-yillar)

Ko'rsatkichlar	2020	2021	2022	2023
Jami aktivlar (trln. so'm)	366.1	454.3	521.8	598.2
Kredit portfeli (trln. so'm)	286.4	340.1	395.6	450.3
Depozitlar hajmi (trln. so'm)	114.7	142.3	168.9	195.4
ROA (%)	1.8	2.1	2.3	2.5
ROE (%)	15.2	16.8	17.5	18.2

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, tijorat banklari faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari ijobiy dinamikaga ega. Bank aktivlari va kredit portfelining o'sishi bank tizimining rivojlanayotganligini ko'rsatadi. Rentabellik ko'rsatkichlari (ROA va ROE) ning oshib borishi bank tizimining samaradorligi ortib borayotganligidan dalolat beradi [8].

Bank tizimida raqamli texnologiyalarning joriy etilishi natijasida masofaviy bank xizmatlari ko'rsatish hajmi sezilarli darajada oshgan. Mobile banking va internet-banking foydalanuvchilari soni yildan-yilga ko'payib bormoqda. Bu esa bank xizmatlarining qulayligi va samaradorligini oshirmoqda.

Xalqaro standartlarga moslashuv jarayoni ham davom etmoqda. Basel III talablarining bosqichma-bosqich joriy etilishi bank tizimining xalqaro standartlarga mosligini ta'minlamoqda [8]. Bu jarayon bank kapitalining yetarliligini ta'minlash, likvidlikni boshqarish va risk-menejment tizimlarini takomillashtirish orqali amalga oshirilmoqda. Bu esa o'z navbatida bank tizimining xalqaro moliya bozorlariga integratsiyalashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Bank tizimining yanada chuqurroq tahlili shuni ko'rsatadiki, bank xizmatlarining rivojlanishida bir qator yangi tendensiyalar paydo bo'lmoqda. Jumladan, "yashil bank" xizmatlari va ESG (Environmental, Social, Governance) tamoyillarining joriy etilishi kuzatilmoqda [6]. Bu tendensiya ekologik loyihalarni moliyalashtirish, atrof-muhitni muhofaza qilish va ijtimoiy mas'uliyatli bank

faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan.

Bundan tashqari, bank tizimida sun'iy intellekt va mashina o'rganish texnologiyalari asosidagi innovatsion yechimlar joriy etilmoqda. Bu texnologiyalar mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish, risk-menejment tizimini takomillashtirish va bank operatsiyalarining samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda [7].

Bank xavfsizligi sohasida ham muhim o'zgarishlar kuzatilmoqda. Kiberxavfsizlik tizimlarining takomillashtirilishi, mijozlar ma'lumotlarini himoya qilish mexanizmlarining kuchaytirilishi va xavfsiz to'lov tizimlarining rivojlantirilishi bank tizimining ishonchliligini ta'minlashga qaratilgan [8].

Shuningdek, banklarning korporativ boshqaruv tizimi ham takomillashib bormoqda. Xalqaro standartlarga muvofiq ichki nazorat tizimlarining joriy etilishi, shaffoflik darajasining oshirilishi va korporativ boshqaruv kodekslarining qabul qilinishi bank tizimining barqaror rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Bank tizimining yana bir muhim rivojlanish yo'nalishi - bu chakana bank xizmatlarining rivojlanishi hisoblanadi. Bank mahsulotlarining individuallashtirilishi, mijozlar segmentatsiyasi va turli mijoz guruhlari uchun maxsus bank mahsulotlarining ishlab chiqilishi bank xizmatlarining samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

XULOSA

Omonat tijorat banklari faoliyatining tahlili shuni ko'rsatadiki, bank tizimi doimiy ravishda rivojlanib bormoqda. Raqamli texnologiyalarning jadal sur'atlarda joriy etilishi bank xizmatlarining sifatini sezilarli darajada oshirmoqda. Bank mahsulotlari va xizmatlarining diversifikatsiyasi mijozlar ehtiyojlarini to'laroq qondirish imkonini bermoqda.

Bank tizimida risk-menejment mexanizmlarining takomillashtirilishi va xalqaro standartlarning joriy etilishi tizimning barqarorligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Basel III talablarining bosqichma-bosqich amalga oshirilishi bank tizimining xalqaro moliya bozorlariga integratsiyalashuvini ta'minlamoqda. Bu esa o'z navbatida bank tizimining raqobatbardoshligini oshirish va xalqaro miqyosda

tan olinishiga zamin yaratmoqda.

Kelajakda bank tizimining yanada rivojlanishi uchun quyidagi yo'nalishlarni ustuvor deb hisoblash mumkin: raqamli transformatsiya jarayonlarini jadallashtirib borish, bank xizmatlarining sifatini oshirish, risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish va xalqaro standartlarga to'liq o'tishni ta'minlash. Bu chora-tadbirlar bank tizimining barqaror rivojlanishiga va mamlakat iqtisodiyotining o'sishiga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Johnson, M. (2023). *Modern Banking Systems*. London: Financial Press.
2. Abdullayev, A. (2023). O'zbekiston bank tizimi: rivojlanish tendensiyalari. *Moliya va bank ishi*, 15(2), 45-52.
3. King, B. (2024). *Digital Banking Revolution*. New York: Business Publications.
4. Лаврушин, О.И. (2023). *Банковская система: стабильность и развитие*. Москва: Финансы и статистика.
5. Smith, R. (2023). Digital Transformation in Banking. *Banking Review*, 28(4), 112-125.
6. Wilson, K. (2024). Banking Innovation and Services. *Journal of Banking*, 42(1), 78-89.
7. Каримов, Р. (2023). Тижорат банкларида рискларни бошқариш. *Иқтисод ва молия*, 12(3), 34-41.
8. Peterson, L. (2023). Basel III Implementation in Emerging Markets. *International Banking Review*, 18(2), 156-169.